

7. ULUSAL SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ ÜZERİNE KISA BİR DEĞERLENDİRME

AHMET ALPAY DİKMEN

A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi

Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi'nin ilki 1980 yılında yapılmıştır. 1980 darbesi ve darbeyi izleyen olağanüstü koşulların etkileriyle 1989 yılına kadar Kongreler yapılamamış, İkinci Kongre ancak 1989 yılında gerçekleştirilebilmiş ve bu tarihten sonra da görece düzenli aralıklarla (1992, 1995, 1997, 1999 ve nihayet 2001 yıllarında) Sosyal Bilimler Kongreleri toplanmıştır.

21-23 Kasım 2001 tarihleri arasında gerçekleştirilen 7. Sosyal Bilimler Kongresine Orta Doğu Teknik Üniversitesi ev sahipliği yaptı. Kültür Bakanlığı ve Efes Pilsen'in maddi katkı sağladığı ve Efes Pilsen'in aynı zamanda da kapanış kokteylini sunduğu kongreye, Orta Doğu Teknik Üniversitesi de hiçbir maddi karşılık beklemezsizin kapılarını açtı. Kongrede toplam 50 oturum gerçekleştirildi, bunların 5'i panel niteliğindedir. Kongre 21 Kasım sabahı, Türk Sosyal Bilimler Derneği Başkanı Prof Dr. Oğuz Oyan, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Rektörü Prof Dr. Ural Akbulut ve Kültür Bakanı İstemihan Talay'ın açılış konuşmaları ve Prof Dr Korkut Boratav'ın açılış bildirgesiyle başladı.

Prof. Dr. Oğuz Oyan, konuşmasına, Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi'nin tarihinden bahsederek başladı, sonra da, "2001 yılının Türkiye'nin birçok önemli sosyal, ekonomik ve politik olayının 40. yıldönümüne denk geldiğini*" vurgulayarak devam etti. Bu çerçevede Oğuz Oyan, 1961'in yeni bir anayasanın yapıldığı ve TİP'in kurulduğu, 1967'nin ise Türk Sosyal Bilimler Derneği'nin kurulduğu yıl olması dolayısıyla önemli olduğuna değinerek, 60'lı yıllardan günümüze Türkiye'nin çeşitli açılardan 40 yıllık tarihinin bir değerlendirmesini yaptı. Sonuç olarak konuşmasını temelde şu tür bir argüman üzerinden kurdu: "1960'larla başlayan süreç, Türkiye'nin kendi iç dinamiklerinin daha belirleyici rol oynadığı bir süreç iken, 1980 sonrasında dış dinamikler daha belirleyici olmaya başlamıştır. Bu anlamda günümüzde Türkiye'yi motorsuz ve güvensiz, römorklarla çekilen bir Varyag gemisine benzetmek mümkündür."

ODTÜ Rektörü Prof Dr. Ural Akbulut ise konuşmasına bütün bir kongre boyunca katılımcıların ve izleyicilerin iliklerinde hissettikleri bir gerçeği açıklığa kavuşturarak başladı. Yüksek gelen doğalgaz faturalarını ödeyemediği için Büyükşehir Belediyesi, Üniversite'nin doğalgazını kesmişti ve Üniversite eldeki çok az miktardaki fuel-oil ile ısıtmaya çalışıyordu. Rektör, bu durumdan ötürü ne kadar üzgün olduğunu belirttikten sonra, kongreye katılımın bu yıl rekor seviyelere ulaştığını ve kongreyi yürütmek için ODTÜ Kültür Kongre Merkezi'nin yetersiz kaldığını, başka binalardaki salonlardan da yararlanılmak zorunda kalındığını ve bu durumun Türkiye'de sosyal bilimlerin ulaştığı seviye açısından ne kadar

sevindirici olduğunu belirtti. Prof. Akbulut, ODTÜ'nün 20 yılı aşkın bir süredir Türk Sosyal Bilimler Derneği ile ulusal sosyal bilimler kongreleri aracılığıyla kurduğu bu ilişkiden kıvanç duyduğunu ve bu nedenle başta Türk Sosyal Bilimleri Derneği Başkanı olmak üzere Kongreye katkıda bulunan herkese şükranlarını sunmayı bir borç bildiğini de söyleyerek konuşmasını bitirdi..

Kültür Bakanı İstemihan Talay ise, zor günler yaşadığımızı ve bunu aşmanın yolunun, herkesin zorunlu olarak belirli fedakarlıklar yapmasından geçtiğini belirtti. Bu bağlamda, örneğin üniversitelerin paralı olması gerektiğini çünkü ancak bu yolla sosyal adaletin sağlanabileceğini, zayıfların güçlülere korumadığı bir topluma ulaşılabileceğini savundu. Bunun dışında, 7. Sosyal Bilimler Kongresi'nde sunulan tebliğlerin yayımlanması için Bakanlık olarak yardımda bulunabileceklerinin de sözünü verdi.

Açılış bildirisi Prof. Dr. Korkut Boratav tarafından sunuldu**. Prof. Boratav, arka sıralardaki gençleri işaret ederek konuşmasının, "arka sıraları hedefleyeceğini" söyledi. İlk olarak Bakan İstemihan Talay'ın paralı eğitimi savunduğu konuşmasını hedef alarak, arka sıralarda oturan gençlere "40 yaşını aşkın her kim sizden öğretiminiz için para isterse, "önce sen vergi öde, seni bu mevkie getiren, bedava, parasız yükseköğretimin karşılığını sen önce öde, sonra bizden iste" demelisiniz," dedi. Prof. Boratav konuşmasının devamında, "Sosyal bilimlerin ortak alanının toplum olduğunu ve toplumu araştıran bilim insanlarının birbirinden tamamen kopuk habersiz, ayrı gettolar içinde iletişimsiz bulunmalarının çok sakıncalı olduğunu, dolayısıyla, sosyal bilimlerin farklı disiplinleri arasında en azından iletişimin, hatta giderek disiplinler arası işbirliğinin ve ortak çalışmaların özendirilmesi gerektiğini," vurguladı. İkinci bir tema olarak Korkut Boratav, Türkçe sosyal bilim üretiminin zorunluluğu üzerinde durdu. Sosyal bilimlerin evrensel niteliği kadar yerel niteliğinin de önemli olduğunu savundu. Bu bağlamda, sosyal bilimcilerin uluslararası alanda ürün vermek için çaba sarfetmelerinin değerli olduğunu ancak tüm yönelişlerinin de bu doğrultuda olmaması gerektiğini belirtti. (Ne yazık ki) sosyal bilimcilerin bir bölümünün ve Türk entellektüel çevrelerinin Türkçe yazılmış ürünlere itibar etmediğini, bir Türk akademisyenin sözlerini ancak yabancı bir gazetede veya dergide yayınlanmışsa tartışmaya, gündeme almaya değer bulduğunu, ancak bunun büyük bir hata olduğunu vurguladı. Üçüncü bir tema olarak ise, son zamanlarda özellikle iktisat politikaları söyleminde olduğu gibi "başka seçenek yok" sloganının dayatılmasının sosyal bilimciler arasında bir isyana yol açması gerektiğini, çünkü sosyal bilimlerin ancak çok seslilik üzerinde kurulabileceğini, bunun aksini iddia edenlere temelden karşı çıkmak gerektiğini, sosyal bilimler alanında "tek seçeneğin olmadığını," söyledi. Bunu yerine sosyal bilimcilerin –bugün her zamankinden daha çok- eleştirel tavır üretmeye ihtiyaç duyduğunu, dünyanın bir dönemeçten geçtiğini, 20-25 yıllık bir tutucu dönemden yeni bir eleştiri ve çalkantı dönemine geçildiğini, üniversitelerin ve sosyal bilimcilerin bu esen fırtınalara ayak uydurmak zorunda kalacaklarını, yeni

* Prof Oğuz Oyan'ın konuşmasından tırnak içerisinde aktarılan bu bölümler, Oyan, Oğuz (Kasım-Aralık 2001), "7. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi'ni Açış Konuşması," *Mülkiye*, Cilt: XXV, ss. 45-52'den aktarılmıştır.

** Prof Dr. Korkut Boratav'ın konuşmasının ayrıntıları için, Boratav, Korkut (Kasım- Aralık 2001), "7. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi'ni Açış Bildirgesi," *Mülkiye*, Cilt: XXV, ss. 54-64'den yararlanılmıştır.

dönemin radikal açılımlara gebe olduğunu, gençlerin kariyerist amaçlarla bile olsa bu radikal açılımlara doğru yönelmelerinde fayda olduğunu belirtti.

Kongre bildirilerinin sunulmasına 21 Kasım 2001 öğleden sonra başlandı. Kongrenin toplam katılımcı sayısı 255* kişi oldu ve Kongrede 21'i panel bildirisi olmak üzere toplam 193 bildiri sunuldu. Üniversite dışında herhangi bir kurumda çalışan katılımcıların sayısı (saptayabildiğimiz kadarıyla) 15 ile sınırlı kaldı. Bunun dışındaki 240 katılımcıyı üniversite öğretim elemanları oluşturdu.

Akademik ünvanlarına göre katılımcıların profilleri ise şu şekilde gerçekleşti: 51 profesör, 43 doçent, 52 yardımcı doçent, 35 doktor, 55 araştırma görevlisi ve/veya yüksek lisans/doktora öğrencisi. Ankara, İstanbul ve İzmir dışından katılımcıların sayısı 52 (neredeyse toplam katılımın 1/5'i) ile sınırlı kaldı. 1 katılımcı Kıbrıs'tan olmak üzere toplam 3 katılımcı da yurtdışındaki üniversitelerden Kongreye ulaşarak bildirilerini sundular.

Tematik olarak bakılırsa Kongrede 4 temanın baskın olarak kendini hissettirdiği gözlemlendi, bunlar:

- 1. Küreselleşme, emek süreçleri ve yapısal uyum:** Bu başlık kapsamına girecek nitelikte 5 tanesi panel bildirisi olmak üzere toplam 33 bildiri sunulmuştur. Bu grupta ağırlıklı temalar, emek süreçleri ve yapısal uyum tartışmaları olmuştur. Genel anlamda küreselleşme tartışmalarına daha az yer verilmekle birlikte, "Küreselleşme ve Yönetişim" başlıklı 24 nolu oturum, küreselleşme olgusunu küresel elite, küresel yönetim, çok ülkeli şirketler ve şirket birleşmeleri bağlamında tartışmaya çalışan tek oturumdur, denilebilir. Küreselleşme, emek süreçleri ve yapısal uyum temasının tartışma düzlemini, genel olarak, ekonomi ya da ekonomik sosyoloji disiplini çerçevesinde örgütlenen sunuşlar oluşturmuştur. Siyaset bilimi, uluslararası ilişkiler, felsefe, psikoloji, edebiyat veya tarih yönelimli sunuşlara bu alanda yer verilmediği gözlenmektedir. Bu yılki Kongrede özellikle emek süreçleri tartışmalarına izleyiciler gerçekten yoğun ilgi gösterdiler ve bu oturumların hemen hepsinde izleyicilerin ayakta izlemek zorunda kaldığı gözlenmiştir. Emek süreci tartışmalarına yönelik bildiriler, çoğunlukla, araştırma görevlisi veya yeni doktor olmuş araştırma görevlileri tarafından ve ağırlıklı olarak da Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri bölümü mensubu akademisyenler tarafından sunulmuştur. Türkiye'de ilk kez bu kadar yoğun olarak ve özellikle de genç akademisyenler tarafından emek süreçleri tartışmalarının gündeme alınıyor olması ve izleyicilerin de bu tartışmalara büyük ilgi göstermesi, önümüzdeki yıllarda Türk sosyal bilimcilerinin emek süreçleri çalışmalarını daha çok gündemlerine alacakları tahminini yapmamıza yol açmaktadır. Kanımca bu eğilim, Türk sosyal bilim çalışmaları açısından çok verimli bir alana doğru, olumlu bir gelişmeyi işaret etmektedir.
- 2. Göç, kentleşme ve yoksulluk:** Bu tema etrafında 4 tanesi panel bildirisi olmak üzere toplam 32 bildiri sunulmuştur. Bu alandaki tebliğlerin ezici çoğunluğunu "göç" teması oluşturmaktadır. 6 ayrı

göç oturumu düzenlenmiş ve bu oturumlarda göç olgusu hemen her yönüyle tartışılmıştır. Hatta bu oturumlara, tersine göçün tartışılmaya çalışıldığı (!) "GAP ve Köye Dönüş Projesi" çerçevesinde yürütülen paneli de eklersek, göç oturumlarının sayısı 7'ye ulaşacaktır. Bu bağlamda Göç 1 oturumunda "Dış Göç ve Ekonomik Etkileri", Göç 2 oturumunda "Dış Göç ve Uluslararası İlişkiler," Göç 3 oturumunda "Küreselleşme ve Göç," Göç 4 oturumunda "Göç ve Kimlik Sorunları," Göç 5 oturumunda "Avrupa Dışı Alanlara Uluslararası Göç," Göç 6 oturumunda ise "Almanya'daki Türk Göçmenleri" tartışılmıştır. Göç dışında kentleşme ve yoksulluk temaları çerçevesine girebilecek toplam 5 sunuş saptanabilmektedir.

3. **Türkiye'de siyasal düşünce ve Türkiye İşçi Partisi:** Bu tema etrafında toplam 30 bildiri sunulmuştur. 7. Sosyal Bilimler Kongresinin en önemli temalarından birisini de TİP tartışmaları oluşturmaktadır. İzleyicilerin oturacak yer kalmamacasına doldurdukları salonlarda yürütülen TİP tartışmaları, TİP'in kuruluşunun 40. yılı olması dolayısıyla da ayrı bir öneme sahiptir. Zaten – kanımca- Kongrenin doğrudan açıklanmayan temasını da TİP oluşturmaktadır. Kongre boyunca ODTÜ Kültür Kongre Merkezi'nin girişinde bir de "TİP fotoğrafları" sergisi düzenlenmiştir. 13 bildiriden oluşan TİP tartışmaları iki ana başlık etrafında gruplandırılabilir: 1) Canlı tanıklarının, kurucularının, üyelerinin ağzından TİP ve 2) TİP üzerine akademik/bilimsel/politik düşünceler. Bu iki düzey tartışma düzleminin kimi zaman konuşmacılar arasında gerilimlere de yol açtığı gözlenmiştir. Bunun dışında "Cumhuriyete Devreden Düşünce Mirası" başlıklı 2. oturum, Cumhuriyet Dönemi İdeolojileri" başlıklı 10. Oturum, "Cumhuriyet Döneminde Sosyalist Düşünürler" başlıklı 21. oturum ve "1960'lar Üzerine Bir Retrospektif" başlıklı Kapanış Paneli çerçevesinde genel olarak akademik anlamda nitelikli birçok bildiri sunulmuştur.

4. **Siyaset kuramı ve modernleşme:** Bu başlık altında görülebilecek toplam 45 bildiri bulunmaktadır. Bu bildiriler alt başlıklar itibariyle ise şu temalar çevresinde yoğunlaşmaktadır: 1) Ordu ve siyaset, 2) Din ve siyaset, 3) Planlama ve kalkınma, 4) Siyaset kuramı ve Türk modernitesi tartışmaları, 5) Darbeler ve etkileri, 6) Demokrasi, kimlik ve katılım tartışmaları. Bu temalar içerisinde en çok bildiri sunulan iki tanesi, ordu ve siyaset ilişkisi teması ile planlama (ve 1960'lı yıllarda planlama deneyimi) teması olmuştur.

Bu genel çerçeve dışında daha sınırlı sayıda bildiri ile tartışılan temaları şu şekilde sıralayabiliriz: Rant dağıtımı, mali sistem ve sermaye birikimi, Türkiye ve Avrupa Birliği ilişkileri, gelişme iktisadı, Türkiye iktisat tarihi ve iktisadın akli tartışmaları, Türkiye'de kadının konumu tartışmaları, eğitim/üniveriste/gençlik tartışmaları, Türkiye'de sendikal yaşam tartışmaları, bilim /teknoloji/sanayii tartışmaları, yerel yönetimler ve çevre tartışmaları, Türkiye'de medya tartışmaları, Türkiye'de seçimler, anayasalar ve seçim sistemleri tartışmaları ile Türk dış politikası tartışmaları. Bu temaların her biri ya tek bir oturum veya birkaç bildiri aracılığıyla tartışılmıştır.

* Burada verilen rakamsal bilgiler, Türk Sosyal Bilimler Derneği'nin yayınladığı "7. Ulusal Sosyal Bilimler Program" kitapçığı temel alınarak hesaplanmıştır. Programda ismi olduğu halde bildirilerini sunmayan katılımcılar dikkate alınmamıştır.

Genel olarak bakarsak, 7. Sosyal Bilimler Kongresi'ne, sosyal bilimlerin belirli disiplinlerinden daha fazla katılım gerçekleşirken, başka bazı disiplinlerinden sınırlı katılım gerçekleşmiş veya hiç katılım olmamıştır. Katılımın yüksek olduğu disiplinler, ekonomi, siyaset bilim, sosyoloji ve endüstri ilişkileridir. Buna yanı sıra psikoloji, felsefe, işletme, uluslararası ilişkiler, edebiyat veya mimarlık gibi disiplinlerden ya çok sınırlı katılım gerçekleşmiş veya hiç katılım gerçekleşmemiştir. Kanımca Sosyal Bilimler Kongresi'nin en önemli eksikliği bu tür bir "dar alanda paslaşma eğiliminin" yüksek oluşudur. Örneğin, "küreselleşmenin psikolojik etkileri" ya da "mimari üzerine etkileri" konusunda bir panel, veya, "emek süreçleri tartışmalarının edebiyattaki yansımaları" başlıklı bir tartışmayı da Sosyal Bilimler Kongreleri çerçevesine eklemeyebilmek, kongrede farklı disiplinler arasındaki iletişimi dolayısıyla, Kongre'deki renkliliği artırmak bakımından çok yararlı olabilirdi.